

פרשת וזאת הברכה

וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בָּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפָנָיו מוֹתָו: (ב, א)

משה רבינו יכול לזכות אפי' בדין, ולא רק מצד הרחמים

איש האלהים. יתבאר הכתוב על דרך אומרים ז"ל (ערכין ח.) וזה לשונו: אם יבוא הקב"ה ליטב דין עם אברהם יצחק ויעקב אינם יכולים לעמוד בפניו ע"כ, הא למדת כי מה שמועילים הצדיקים במעשיהם ובהתעלמותם בעולם הזה אינו אלא ליזכות מכח הרחמים אבל דין לא, וכמאמר דוד (תהלים קמג ב) וְאֵל פְּצוֹל בְּמַשְׁפָּט אֶת עֲבָדָךְ כִּי לֹא יִלְדֶּךָ לִפְנֶיךָ כָּל חַי, פירוש כל דיוק שיקרא חי. וכאן הודיע הכתוב כי דיוק זה נתעלם ופעל הטוב אפילו בערך בחינת הדין הרמוז באלהים, והוא אומרו **איש האלהים** ואם יבוא ה' לעמוד עמו דין יוכל, כי הפליא לעשות הטוב והישר:

דרגות משה בא ע"י התעצמות ולא מטבעו

עוד נתכוון במאמר זה, להעיד עליו כי כל התעלמו במדות הטובות הידועות לו לא היו אלא לצד יראתו מאלהיו לא שהיה טבעו מסייעו אל הדבר, כאומרים ז"ל (יומא כב:) שאלו באתה ולא עלתה לו ודוד וצחמים ולא עלתה לו כו' ופירש"י (ד"ה כמה לא) שאלו נכשל באתה – ועלתה לו לרעה לקונסו וכו', ודוד נכשל צחמים ולא עלתה לו לרעה, כי שאלו היה מטבעו מזוג ולא היה חס ומהיר לטעות, ולזה באתה שגג יתה ממנו המלוכה, לפי טבעו משערים בני עליון, שאם היה כטבעו של דוד אדמוני היה עושה כדוד עשר ידות. והן האיש משה יש מקום לחשוב שהיה עניו מטבעו והיה בכולן וסבולן מטבעו, לזה העידה התורה עליו שכל התעלמותו ותגבורתו הרמוז בחיבת איש היה לצד האלהים היה ירא, והוא אומרו **איש האלהים**:

מ"ר הגיע למדרגתו בזכות טרחתו בבני"

עוד ירמוז על זה הדרך, איש המיוחד לאלהים, שלא קם ולא יקום כמותו. ונתכוון הכתוב בסמיכות **את בני ישראל** למאמר **איש האלהים**, להגיד שמדרגה זו השגיגה עם בני ישראל, פירוש באמצעות מה שטרח בהם ומה שסבל מהם והמסתעף, מאמצעות

פניני וחידושי אור החיים הק'

תורת המנהיגים לחדש תקנות וגזירות

ישא מִדְּבַרְתֶּיךָ: (ב, ג.) או תתפרש מדברותיך לשון הנהגה, פירוש תורות המנהיגים את ישראל שהם הם המחדשים תקנות וגזירות וגדרים וסייגים, ובימי מרדכי כשראו אשר יפליא צדיק עשות קבלו תורת חכם מקור חיים (משלי יג יז):

רמז לומר פסוק 'תורה צוה' בפתיחת התורה

ישא מִדְּבַרְתֶּיךָ: תורה צוה לנו וגו' (ב, ג-ד). יש להעיר כיון שהוא המדבר, היה לו לומר תורה צויתי לכם וגו'. ואולי כי פסוק זה נסמך למה שלפניו על זה הדרך, ישא עם ישראל מדברותיך בקול אחד כולם תורה צוה לנו משה וגו', וכן הם הדברים, שכל ישראל יחדיו ישאו קולם בפתיחת התורה, ואומרים תורה צוה לנו וגו' אנו מקבלים אותה מורשה קהלת וגו':

מדה כנגד מדה

מִבְּרַכְתָּ יְיָ אֶרְצוֹ: (ב, יג.) עוד, לפי שיוסף זן ופרנס כל ישראל, ומצינו שהעלה ה' עליו בשביל זה כאילו ילדם דכתיב (תהלים עז טז) בני יעקב ויוסף סלה, ואמרו ז"ל (פסחדקין יט:) לפי שפרנסם נקראו על שמו, לזה ברכו ברוב טובת הארץ מדה כנגד מדה:

משה היה צדיק לעצמו, ועונשיו הם משום ישראל

צִדְקַת יְיָ עֲשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל: (ב, כא.) עוד ירצה על זה הדרך, צדקת ה' עשה במה שנוגע לעצמו, ומה שנשפט הוא במשפטים אלו למות בעבר הירדן וסתם תפלתו, הוא עם ישראל פירוש הוא בדברים שהם עם ישראל, כגון מי מריבה, ושאר הסיבות שמהם:

סיום התורה

לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל: (ב, יב.) וגמר אומר לעיני כל ישראל, פירוש שהם בעצמן ראו הדברים, ולא לצד האמונה כסדר שעושים בשאר הנביאים הבאים אחריו, אלא בעיניהם ראו, כי משה נביא ה' אמת ותורתו תורת אלהים חיים אמת:

הנהגתו הטובה עמם השגיג מדרגה זו ליקרא **איש האלהים**:

כללות השכינה אינה שורה כ"א על ס' רבוא

וַיֹּאמֶר יְיָ מִסִּינִי בֹא וְזָרַח מִשְׁעִיר לְמוֹ הוֹפִיעַ מִיָּהָר פֶּאֶרְן וְאַתָּה מִרְבֶּבֶת קִדְשׁ מִיָּמִינוּ (אשרת) יֵאֵשׁ דָּת לְמוֹ: (ב, ט)

אבל כללות השכינה אינה שורה אלא על ששים רבוא מישראל. והוא מאמר הכתוב, ה' פירוש כללות השכינה **מסיני** בא להקביל ישראל, ובאת השכינה להקביל עם נבחר, עם יליאתה ילאו שתי אורות, ובאו אחד לך הר **שעיר** ואחד לך הר **פארן** לישראל שעברו לך שם לסיבה ידועה, ולזה הקדים **מסיני** בא שהיא ביאת כללות השכינה, ואחר כך הודיע חלקי אורה שצאו לך מקומות הלז:

ודקדק לומר זרח והופיע להעיר שלא הלך לך שם אלא זריחה אחת והופעה אחת ממנו, ולשון הופעה יאמר על חלק מועט מהקדושה כדרך אומרים ז"ל (מסות כג:) הופיעה רוח הקודש במדרשנו, שהוא גדר קטן שבחינת השפעת אור השכינה, ויחס

אכן יתבאר הענין בהעיר אומרים ז"ל למה לא זכו האבות ובפרט יעקב שהיתה מטתו שלימה לתת להם ה' תורתו, ואמרו (ב"ר עז יז) שהטעם הוא לפי שאין שכינה שורה על פחות מששים ריבוא, ונתינת התורה לריכה היתה השפעת שכינה, כמו שכן מצינו (שמות יט ט) וַיֵּרָד יְיָ עַל הַר סִינִי. והנה יאמר האומר הלא מצינו שאפילו שנים שיושבים ועוסקים בתורה אמרו במשנה (אבות פ"ג מ"ב) שכינה שרויה ביניהם, לזה אמרו קדמונינו יודעי דעת כי מה שאנו אומרים שאריך ששים רבוא הוא על השפעת כללות השכינה, ומה שזוכים עשרה שיושבים ועוסקים בתורה או שנים הוא על אות אחד, שמאמר ממנה המופיע במי שיתעורר להדבק בקדושה, כל אחד כפי כחו, ואין דומה הארה שנים לשלשה ושלשה לארבע,

לכני שער גדר גדול מגדר של ישמעאל כפי מדרגתו כי הוא למעלה מישמעאל. וזוהי נתיבתו כל הדקדוקים, גם מה שהקדים זכרון סיני לזיאה, ובשער ובפארן הקדים לזיאה והופעה, כי במקום זכרון ה' הוא מאמר הופיע וזרה, והבן:
והבונה בכל המאמר, להעיר מעלתם להרבות בצרכתם כי ראויים הם לצרכה, וזה מדרג הרונה לצד כל לבו לעורר הדברים

להלכיד הלכ לצד כל לבו, וכן תמצא שעשה יחקק כשרה לצד יעקב היה מקרבו אליו ואמר לו (בראשית כו טו) גִּשָּׁה נָא וְשָׁקָה לִי צְנִי, וזה מדברים המעוררים. ועיין מה שפירשתי בפרשת ויחי בפסוק (ומה) מִי יֵאָלֶה בְּאֶחָד מִן הַדְּרָכִים, וכמו כן האדון משה בחר לו לעורר אהבת לבו אליהם ממה שה' אהבם והעלה אותם, ונפשו הקדושה תחלה לצד אהובי עליו, וזה אחד משלימות אהבתו בהקב"ה:

אף חבב עמים כל קדשיו בידך וזה תבו לרגלך ישא מדרגתך: (לג, ג)

מרע"ה נטל חלק התורה של ישראל, ובשבת חזר אליהם ואומרו ישא, לעתיד, לפי שאחר מעשה העגל נקלפו מהם העטרת ההם שנשאו על ראשם שהם המדברים אותם, והורידו עדיים בהר חורב (שמות לג ו), וזכה בהם משה (שבת פתח), כאומרים (חגיגה טו). וזה נוטל חלקו וחלק חברו בגן עדן, והוא סוד אומרו (שמות לג ח) וְהָבִיטוּ אַחֲרֵי מִשָּׁה שְׁאָמְרוּ ז"ל (סנהדרין קי.) שחשדוהו באשת איש, פירוש היא התורה המאורסה לישראל שנטל משה כל חלקם, לזה אמר ישא שעתידים לחזור להם לעתיד לבא. ואמרו עוד רבותינו ז"ל (סידור ר' אשר בשם הארי"ז) שציוס שבת חוזרים העטרת לראש ישראל ולא נשאר למשה אלא חלקו המגיע לו, ולזה הוא שאנו אומרים ציוס שבת ישמח משה במתנת חלקו, פירוש ישמח הגם שאין לו אלא מתנת חלקו, שכבר החזיר לישראל חלקם בחיים:

שהם תורה וכו', ואמרו עוד (שם סג): בפסוק (משלי ז לב) אִם נִבְלָתָ בְּהִנָּשָׂא, שכל המנבל עצמו על דברי תורה סופו להיות מתעלה. והוא אומרו תובו לרגליך ונערו עצמם, כזה ישא פירוש יתעלה, מולד דברותיך, שהתורה היא המרוממת ומנשאת, כאומרו (משלי ח טו) צִי מְלָכִים יִמְלְכוּ וְגו':

לעת"ל נשיג את שער החמישים

עוד יראה באומרו תובו וגו' ישא וגו'. על פי דבריהם ז"ל (ר"ה כא): שאמרו בפסוק (תהלים ח ו) וְתִפְסְקֶהוּ פְעֻט מַלְאָכָיִם, שמ"ט שערי בינה נמסרו למשה בסיני, ושער החמשים הלל הוא כמוס את ה'. והוא מה שפירשתי בפסוק (ישעיה יא ט) כִּי מְלָאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת ה', פירוש הדעה שעדיין היא את ה', ולא מסרה למשה, ובהגלות משיחנו יתן ה' הטוב ההוא. והוא אומרו תובו לרגליך בחלק שכבר קבלו, ועוד לעתיד ישא מדרגותיך, ויחס אליו לשון נשיאות ומעלה שחלק ההוא עליון מאוד, וכבר כתבנו מזה באורך במקומות אחרים:

תורה ע"י יסורין - מרוממת ומנשאת
עוד ירמוז על פי דבריהם ז"ל (ברכות ה.) שלש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל, וכולם לא נתנם אלא על ידי יסורין

ראש האבדון הוא הפירוד, ויסוד הברכה וההצלחה הוא השלום

ויחי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל: (לג, ה)

עוד רמז, כי מלכות ישראל תהיה מתקיימת כשהיו ישראל מתאספים ראשיהם יחד ולא יהיו כל צד, שציה יהיה סיבה שיתחדו יחד שבטי ישראל, וכשישראל בגדר זה הגה הגם ביום גדר ההלכות, ומלכותם תהיה זה הויה של קיום, ואף

ולמד כי מיום שנחלקו הלצבות ונחלקו המלכיות מה עלתה בידם, וזאת סיבת עגלי ירבעם והבאים אחריו, כי ראש האובדן הוא הפירוד, וכלי המחזיק בצרכה הוא השלום (סוף עוקצין) ויחוד הלצבות:

שמחת זבולון בגשמיית מחמת החזקתו את הלומד תורה
שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך: (לג, יח)

זבולון וגו'. הגם שבענייני עולם הזה בכללות אין לשמוח בהם, דכתיב (קהלת ז ב) וְלִשְׂמֹחָהּ מֶה זֶה עֲשֶׂה, אמר הנביא שזבולון ישנו כשמחה, הגם ביציאתו מבית המדרש לסחורה, והטעם כדי שיתקיים ישכר בזה כחלום כאומרו ויששכר באהליך:

עוד יראה, לפי שאין אדם יודע ביציאתו לסחורה אם יכליח אם לא, עד שיחזור מולתו, לזה אמר לזבולון שמח מעת יציאתך, כי בודאי שתכלית, והטעם כיון שיששכר באהליך שלית מנוח אחת לזון לומדי תורה:

ישראל כוחם הוא בה' ללא שום שר

אשריך וישראל מי במוך עם נושע ביו מגן עזרך וגו': (לג, כט)

אשריך וגו' נושע בה'. פירוש שכל האומות שריהם נלחמים להם כידוע, וזוהי יש לחוש שיגבה עליו שר שכנגדו, או ה' יגפנו, כאומרו (שמות יד ט) וַיִּכָּר יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת וגו', ואמרו

רבותינו ז"ל (שמו"ר כא ה) שהראש ה' שרו של מצרים מת לפניו, מה שאין כן ישראל אשריהם שתועתם היא זה, שהוא בכבודו נלחם להם, וזוהי חרוב גבוהה ועומדת בלא מיחוס: